

A gyakorlati képzés és a gyakorlóiskolák szerepe az átalakuló tanárképzésben

LÉGRÁDINÉ KŐHÁZI TÍMEA – MAGYAR ISTVÁN – SÁNDOR JÓZSEF

legradinekt@ektf.hu; magyari@ektf.hu; sandorj@ektf.hu

Eszterházy Károly Gyakorló Általános Iskola, Középiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény; Eszterházy Károly Főiskola

2011. december 23-án az Országgyűlés elfogadta a 2011. évi CCIV törvényt a nemzeti felsőoktatásról. A törvény 102.§ (2) d, e pontjai szerint a tanárképzés rendszere (egy évtizeden belül) ismét átalakul. A részletek jelenleg még nem ismertek, a törvény alapján az azonban egyértelmű, hogy ismét elkülönül és jellemzően osztatlanává válik az általános iskolai és a középiskolai tanárképzés. Továbbá az is, hogy a képzés végén hallgatói státuszban két félévet kell a tanárjelöltnek gyakorlattal teljesítenie.

Meggyőződésünk, hogy csak hangsúlyos gyakorlati elemeket tartalmazó képzés által tudnak a hallgatók olyan tanárokká válni, akik meg tudnak felelni a 21. század társadalmi kihívásainak. Többször hangsúlyoztuk, hogy a tanárságot alapvetően szakmának tekintjük, s azt is, hogy e szakmának a legfontosabb elemei tanulhatóak. Ebben a tanulási folyamatban pedig kitüntetett szerepe van a képzést kísérő gyakorlatoknak. Ennek megfelelően az általunk elképzelt képzést átszövi a céljaiban egymásra épülő gyakorlati képzés rendszere.

Megragadjuk az alkalmat, hogy egy másik, hosszú ideje tartó vitában is állást foglaljunk: szükség van-e gyakorlóiskolákra. Talán nem meglepő, hogy mi a gyakorlók pártján állunk. Ez természetesen nemcsak egy érzelmi kötődés következménye, hanem meggyőződések, érvek állnak a háttérben.

Ami a tanulói, szülői kört illeti, a mai gyakorlók zöme már régen nem csak az „elit” iskolája. Valamennyi társadalmi réteg gyermekei megtalálhatók az ország gyakorlóintézményeinek zömében. És ez így van rendjén. Köztudott, hogy valamennyi társadalmi rétegnek megvan a maga nevelési, pedagógiai problémája. Úgy helyes, ha a leendő pedagógusok már tanulmányaik során, a gyakorlat szintjén is találkoznak ezekkel. Ami pedig a személyi, tárgyi feltételeket illeti, ennek szintén jelentősége van. A hallgatók első, bizonytalan lépéseit felkészült, támogató közegnek kell segítenie. De a hallgatói lét későbbi fázisaiban is szükségesnek tartjuk azt a biztos szakmai háttérrel, amely át tudja segíteni a tanárjelöltet a felmerülő nehézségeken, akár úgy is, hogy támogatást nyújt azoknak a közoktatási intézményekben dolgozó kollégáknak, akik fogadják a hallgatókat a partneriskolai gyakorlatra. Ennek megfelelően koncepciónkban kitüntetett szerep hárul a gyakorlóintézményekre a hallgatók első lépéseitől a záró vizsgáig.

Úgy érezzük, hogy a gyakorlóiskolák eddigi tevékenységükkel bizonyították, hogy a pedagógusképzésnek fontos és meghatározó színterei. Az ott szerzett tapasztalatok, ruti-

nok, pedagógiai szemlélet nagyon sok, addig kétkedő hallgatót töltöttek fel egészséges önbizalommal, hittel, gyermek- és szakmaszeretettel.

Most, hogy megindultak a törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendeletekben testet öltő munkálatok, mi is összegyűjtöttük, hogy milyen szerepet, feladatot szánunk a gyakorlóiskoláknak a megújuló pedagógusképzés, ezen belül a tanárképzés rendszerében.

Az első és talán legfontosabb annak a szemléletnek a megváltoztatása, hogy a gyakorlóiskolában töltött időben a pedagógussá válás fontos elemét lássák, ne pedig a szaktan-
széki munka számára kieső, elvesztegetett időt. Véleményünk szerint a pedagógiai, pszichológiai és gyakorlati feladatok szempontjából a kettéváló tanárképzésnek is egységesnek kell maradnia. A fentiekből adódóan az osztatlan képzés első félévétől folyamatos gyakorlóiskolai tevékenységek szerves láncolatát kell a képzésbe integrálni. Több olyan országban, amelynek az oktatási rendszerét példaként vesszük, a hallgatók hosszabb-rövidebb időszakokat a gyakorlóiskolában töltenek el, illetve minden hét egy napján csoportos vagy egyéni gyakorlatokat végeznek vezetőtanárok irányításával.

A már említett, céljaiban egymásra épülő gyakorlati képzési rendszerben négy feladatot különítünk el:

1. pályaorientációs feladatok
2. pedagógiai-pszichológiai feladatok
3. szaktárgyi, szakmódszertani feladatok
4. az összefüggő, két féléves, külső gyakorlat feladatai

1. Pályaorientációs feladatok

A nemzeti felsőoktatásról szóló törvény 102.§ (4) pontja szerint „a pedagóguspályára jelentkezőknek a felvételi eljárás keretében alkalmassági vizsgán kell részt venniük.” Az osztatlanra váló tanárképzésre való áttéréssel ugyanakkor elvész az a lehetőség, hogy a tanárképzés iránt érdeklődők pályaorientációs kurzusokon vegyenek részt. Szakmai körökben az alkalmasság megítélésének lehetősége egy egyszeri vizsgaalikkal erősen vitatott. A középiskolából a tanárképzésbe jelentkező jelöltek tapasztalatai a tanári munkával kapcsolatban egyoldalúak, többnyire tanulóként szerzett saját élményen alapulnak. A pályaorientációs gyakorlat funkciója éppen az, hogy a hallgatók a tanulók szerepéből kilépve ismerkedhessenek az iskola világával, a tanári munka komplexitásával. Véleményünk szerint mindenképpen szükséges a hallgatóknak megadni azt a lehetőséget, hogy saját élményeik alapján tudjanak megalapozott döntést hozni, és amennyiben szükségét érzik, még a képzés elején pályamódosítást hajthassanak végre.

A gyakorlat ideje az első év, helye a gyakorlóiskola. A gyakorlat során a hallgatók gyakorlatvezető tanár szervezésében kiscsoportban, illetve egyénileg végzik feladataikat. A feladatok jellemzően három körből kerülnek ki:

- Tanórán kívüli tevékenységek hospitálása (napközi, szakkör, sportkör, szabadidős tevékenységek, ünnepek; a szakmai tanárképzés iránt érdeklődő hallgatók számára tanműhely, gyakorlati képzés óráinak látogatása).
- Részvétel tanórán kívüli tevékenységek lebonyolításában, osztály, illetve intézményi szintű ünnepek, rendezvények szervezésében (napközi, szakkör, sportkör, szabadidős tevékenységek).
- Az iskolai munkát támogató feladatok végzése: a hallgató szakjához kapcsolható tantárgyak esetében kísérletek, demonstrációk, prezentációk előkészítése, bemuta-

tása a tanítási órák keretében (pl. természettudományos szakok esetében tanulókíséreltek előkészítése, levezetése). Gyermekcsoportok kísérésében, felügyeletben (szünet, étkeztetés), megőrzésben (napközi) való közreműködés.

A megvalósítást szakvezető tanárok segítik, akik előkészítik, felügyelik és értékelik a hallgatók konkrét feladatvégzését.

A közelmúltban Magyar István és Nagyné Fóris Katalin egy ennél a gyakorlatnál is jól használható modellt publikált, amely bemutatja a megvalósítás részleteit, valamint segédleteket közöl a megvalósításhoz (Magyar–Nagyné 2011).

2. Pedagógiai-pszichológiai feladatok

Az új programokban kiemelt szerepet kellene kapnia a közösségi nevelésnek és a kooperatív technikák elsajátításának. Nagyon fontos, hogy a hallgatóknak közvetlen tapasztalásuk legyen ezen a területen, hiszen ők a rendszerváltást követően születtek és nőttek fel, így a közösségi munka és lét erősen differenciáltan jelenik meg eddigi életükben. A felsőfokú tanulásszervezés is az egyéni utakat preferálja. Ezért nagyon fontos lenne, hogy az iskolai gyakorlatoknál jól működő csoportok jöjjenek létre, hogy a mindennapi munkát illetően is tapasztalatokat szerezzenek a hallgatók a csoportmunkáról, a csoportdinamikáról, a kooperatív technikákról.

Szerencsés lenne, ha a hallgatók egy vezetőtanár irányításával teljesítenék a ráhangoló és a pedagógiai-pszichológiai gyakorlatok szakaszát. A szakmai tanítási gyakorlatok hasonlóan egy csoportban folynának, a kialakult kapcsolatok a szakmai tanítási gyakorlatokon túl a külső tanítási gyakorlatoknál is biztosítanák az együtt dolgozást.

A gyakorlat ideje a második év, helye a gyakorlóiskola.

A megvalósítás módja:

- egy féléven keresztül 45 kontaktóra (előkészítés, hospitálás, megbeszélés) + egyhetes gyakorlat a gyakorlóiskolában.
- egy szakvezető 5–7 hallgatóval dolgozik teamben.

Elvégzendő feladatok az órarend szerinti heti 3 órában:

- alsó, felső tagozaton, valamint középiskolai osztályban minimum 2-2 óra hospitálás. Ezen belül a tanulók és a tanulói konfliktusok megfigyelése,
- a látottak megbeszélése, felkészülés a következő hospitálásra,
- tanulókkal kapcsolatos dokumentumok elemzése,
- mikrotanítás előkészítése, mikrotanítás, megbeszélés,
- portfólióépítés nyomon követése, segítése.

Elvégzendő feladatok az egyhetes gyakorlat során:

- minimum 6 óra hospitálása, ebből 2-2 a szakjának megfelelő óra látogatása a szakmai gyakorlat előkészítésére, élményanyag gyűjtése a szakmódszertani tanulmányokhoz,
- szabadidős tevékenység, fejlesztő, tehetséggondozó foglalkozás látogatása,
- interjú pályakezdő és tapasztalt pedagógussal,
- az intézmény külső kapcsolatai, dokumentumelemzés,
- tanulók- és tanulói konfliktusok megfigyelése.

3. Szaktárgyi, szakmódszertani feladatok

Fontosnak tartjuk, hogy az eredményes és hasznos munka érdekében 5 főben maximáljuk az egy szakvezetőhöz tartozó hallgatók számát. A csoportos munkának ennél a gyakorlatnál is nagy jelentőséget tulajdonítunk.

A gyakorlat ideje harmadik és negyedik év, helye a gyakorlóiskola.

A gyakorlatnak lehetőséget kell biztosítania:

- a szaktárgy művelődési anyagának hatékony közvetítési, átadási módszereinek elsajátítására,
- ismeretgyarapításra és készségfejlesztésre a szaktárgy ismeretanyagának oktatásában,
- a szaktárgyi ismeretek és készségek mérési és értékelési módszereinek gyakorlati elsajátítására.

A gyakorlat során a hallgatók mindkét évben csoportos órákon és 2 hetes egyéni gyakorlaton vesznek részt. Eközben a szakvezető pedagógus és egymás óráit hospitálják, valamint tanítanak. Az órákat minden esetben megbeszélések követik.

4. Összefüggő, két féléves, külső gyakorlat

A Bologna-rendszerű tanárképzésben bevezetett féléves összefüggő gyakorlat tapasztalatait feltétlenül fel kell használni az új képzés két féléves gyakorlatának tervezésében. Bár a gyakorlat külső közoktatási intézményben történik, ennél a gyakorlatnál is megvan a szerepe a gyakorlóiskolának. Tapasztalataink alapján nagyon jelentős kérdés a mentorok, de ezen kívül a fogadó intézmények felkészítése is.

Mindkét esetben kívánatosnak tartjuk a gyakorlóiskolai szakvezetők részvételét a felkészítési folyamatban. Ezenkívül a gyakorlattal kapcsolatos konkrét gyakorlóiskolai feladatok a következők:

- A szakvezetők elkészítik saját hallgatóik jellemzését, mely segítséget nyújt a mentornak a munkájához: hallgató neve, szakvezető neve + elérhetősége, milyen évfolyamokon tanított a hallgató a gyakorlóban, milyen tankönyvekből tanított, milyen megfigyelési szempontok alapján értékelte a hallgató óráit a szakvezető, minimum 1 óravázlat csatolása (segítve ezzel is a mentor munkáját), erősségei, miben kell fejlődnie,
- kapcsolattartás: a hallgató elektronikus formában (vagy személyesen) tarthatja a kapcsolatot a szakvezetőjével.
- hallgatói elvárások felmérése: mit vár el a hallgató a tanítási gyakorlattól? (Miben kér segítséget?),
- a szakvezető részt vesz az esetmegbeszélő szemináriumokon,
- a szakvezető esetenként meglátogatja a gyakorlatot teljesítő hallgatót a közoktatási intézményben,
- a hallgató és a mentor beszámolója a tanítási gyakorlatról a szakmódszertanos és a szakvezető felé,
- a szakvezető részt vesz a hallgató munkáinak (portfólió) értékelésében, igény esetén a tanári záróvizsgán.

A felvázolt elképzelés természetesen felvet egy nagyon fontos kérdést, a finanszírozás kérdését. Bár mind a felsőoktatási, mind a köznevelési törvény nevesíti a gyakorlóiskolát, nem mellékes kérdés, hogy a gyakorlóintézmények finanszírozása milyen elvek mentén történik. Az új rendszerben olyan feltételeket kellene teremteni a finanszírozási oldalon, hogy ezek a feladatok a hallgatók kezdeti lépéseitől a zárásig megfelelő létszámmal és minőségben finanszírozhatók legyenek!

IRODALOM

2011. évi CCIV törvényt a nemzeti felsőoktatásról.

Magyar István - Nagyné Fóris Katalin 2011: Az iskolai tapasztalatszerzés feladatai a tanári pályaaorientáció szakaszában, in Dávid Mária szerk.: *A tanári pályalkalmasság megítélésének módszerei*, Eger, EKF, 69-92.